

Profesor Ilse Schwidetzky 1907–1997

Profesor Ilse Schwidetzky urodziła się w 1907 roku w Lesznie. Studiowała w Lipsku i we Wrocławiu biologię, fizykę matematykę, geografę i historię. Doktorat uzyskała w 1933 r., po czym została asystentem, a po habilitacji w 1939 r. docentem w Instytucie Antropologii Uniwersytetu we Wrocławiu. W roku akademickim 1945/1946 wykładała na Uniwersytecie w Lipsku. Od semestru zimowego 1946 r. została docentem, od 1949 r. profesorem, a w latach 1960–1978 dyrektorem Instytutu Antropologii Uniwersytetu im. Jana Gutenberga w Mainz (Moguncja). Była członkiem Akademii für Bevölkerungswissenschaften, Herder-Forschungsrat, Société d'Anthropologie de Paris, członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Antropologicznego (od 1984 r.) i wielu innych towarzystw i organizacji, a także doktorem honoris causa Uniwersytetu w Mainz. W latach 1956–1994 była wydawcą i redaktorem naczelnym „HOMO” (Journal of Comparative Human Biology).

Prof. I. Schwidetzky była antropologiem wybitnym w skali światowej, przez kilka dziesięcioleci wywierała wpływ na rozwój niektórych dziedzin antropologii fizycznej. Przewodnym motywem jej twórczości naukowej było wieloaspektowe poznanie biologii populacji ludzkich, współczesnych i pradziejowych; biologię populacyjną człowieka uważała za centralny problem antropologii. Według niej w populacjach dopełniają się wszystkie procesy, które prowadzą do zmian ich struktury genetycznej, a każda populacja stanowi w swej biologicznej różnorodności wynik procesów rozwojowych (ewolucyjnych). Populacja nie była dla niej po prostu zbiorem osobników, lecz wspólnotą o określonej strukturze zawierania małżeństw i wydawania potomstwa i tym samym wielowarstwowym systemem kręgów małżeńskich, tendencji doboru partnerów, wzorów rodzinnych itd. Uważała, że populację należy zawsze badać w podwójnym aspekcie – struktury i dynamiki. Każda bowiem populacja zmienia się ciągle przez społeczne procesy wybiórcze, a każda zmiana sytuacji społeczno-ekonomicznej zmienia typ procesów wybiórczych, może więc wpływać na strukturę genetyczną populacji: najpierw różnicują się rozkłady genów, różne ich warianty sortują się do różnych warstw (nisz) społecznych, w każdej z nich pojawiają się odmienne typy kojarzenia się małżeństw, inne modele procesów wybiórczych, inna płodność itd.

Prof. I. Schwidetzky pojmowała człowieka także jako źródło poznania historycznego. Szukała m.in. odpowiedzi na pytanie, w jakiej mierze antropologiczne właści-

wości ludności danego obszaru odzwierciedlają procesy historyczne. Taki sposób rozumienia badań antropologicznych decydował o jej podejściu do biologii zarówno populacji żywych, jak i szkieletowych. W obu tych nurtach podejmowała przedsięwzięcia na dużą skalę. Dotyczyły one dużych grup ludzkich, dużych obszarów w sensie geograficznym oraz dużych przedziałów czasu w sensie chronologii archeologicznej i historycznej. Tylko tą drogą, jak podkreślała, dochodzi się do uogólniających hipotez, dostrzega się prawidłowości na większą skalę. Wśród takich rozległych programów badawczych prof. I. Schwidetzky znalazły się m.in.: zdjęcie antropologiczne ludności Śląska Dolnego i Opolskiego (z lat trzydziestych), nie dokończone z powodu wybuchu II wojny światowej, w którym objęto badaniami kilkadziesiąt tysięcy osób z ok. 800 miejscowości; społeczno-antropologiczne badania ludności ówczesnego Wrocławia w ramach tzw. antropologii populacji wielkomijskich; zdjęcia antropologiczne dzieci i młodzieży Palatynatu-Nadrenii, a następnie Westfalii, połączone z badaniami struktury zawierania małżeństw i kręgów małżeńskich. Obok licznych publikacji w czasopismach z tej dziedziny, należy wymienić książkę „Grundzüge der Völkerbiologie” (1950). Na Wyspach Kanaryjskich prowadziła intensywne badania populacji żywych i wymarłych (z epoki przedhiszpańskiej), w wyniku których udało się jej uchwycić dynamikę procesów populacyjnych zachodzących tam w dużej perspektywie czasowej. Podstawą jej badań i publikacji z zakresu antropologii historycznej i etnogenezy był założony przez nią komputerowy bank danych kranologicznych, obejmujący serie od mezolitu do średniowiecza, ze szczególnym uwzględnieniem neolitu Europy środkowej i wschodniej. Jej liczne i słynne publikacje i syntezy z tej dziedziny, w których posługiwała się metodami odległości wielocechowych, ukazywały się w „HOMO”, a do najwybitniejszych z tego zakresu należy książka „Die Anfänge des Neolithikums von Orient bis Nordeuropa” (1973). Warto także wspomnieć o jej wybitnym wkładzie w rozwój antropologicznej metody dochodzenia ojcostwa.

W latach siedemdziesiątych prof. Ilse Schwidetzky prowadziła zakrojone na dużą skalę badania socjologiczne dotyczące antropologii i antropologów, znane pod nazwą „Systemanalyse”. Interesujące, a niekiedy sensacyjne wyniki, opublikowała w wielu artykułach, a przede wszystkim w książce „Maus und Schlange” (1982), której współautorką była jej córka Ina Spiegel-Rösing. Natomiast w nieco wcześniej wydanej książce „Das Menschenbild der Anthropologie” (1971) przedstawiła swój pogląd na problemy, sens i przyszłość antropologii.

Jednym z większych, wiele lat trwających przedsięwzięć było wydanie zainicjowanego w 1968 r. przez K. Sallera dzieła „Rassengeschichte der Menschheit”, ukończonego w 1993 r. Profesor I. Schwidetzky była wydawcą i redaktorem tomów od II do XIV. Jednym z ostatnich, znaczących dzieł prof. I. Schwidetzky było obszerne ujęcie historii antropologii światowej w IV wydaniu znanego podręcznika antropologii R. Martina. Pracowała bez wytchnienia do ostatnich chwil życia. Zmarła po krótkiej chorobie w marcu 1997 r. Antropologia straciła wybitną uczoną i człowieka wielkiego formatu.

Cześć Jej pamięci !

Paweł Bergman